

ІВАН ГРИНЬКІВ
(ДНІПРО)

КОЛИ В ЖИЛАХ КРОВ ХОЛОНЕ

(ФРАГМЕНТИ СПОГАДІВ ПОВСТАНЦЯ)

В 25-ЛІТТЯ УПА

1968
diasporiana.org.ua

ІВАН ГРИНЬКІВ

(ДНІПРО)

КОЛИ В ЖИЛАХ КРОВ ХОЛОНЕ

(ФРАГМЕНТИ СПОГАДІВ ПОВСТАНЦЯ)

В 25-ЛІТТЯ УПА

Канадсько-У

Канадсько-У

Канадсько-У

JOHN HYRNKIN
FRAGMENTS OF AN INSURRECTIONIST

ОФСЕТНА РЕПРОДУКЦІЯ З ГАЗЕТ
"ВІЛЬНИЙ СВІТ" – "КАНАДІЙСЬКИЙ ФАРМЕР"

ІВАН ГРИНЬКІВ /Дніпро/ - АВТОР СПОГАДІВ

ВІД УПОРЯДНИКА

ДЕЩО ПРО АВТОРА

Іван Гриньків/Дніпро/ — автор цих фрагментів — живе тепер у ЗСАмерики. Відзначається він особливою жертвенністю на різні громадські, культурні, церковні й політичні національні цілі. Надзвичайно цінить і підтримує українську патріотичну пресу на еміграції. Соборник у найкращому розумінні цього слова.

Для повного опису підпільної боротьби цього повстанця за волю України потрібний би цілий том праці. Тут же — лише деякі фрагменти, які доривочно друкувалися в газетах "Вільний Світ" і "Канадійський Фармер" з нагоди 25-ліття УПА. На бажання багатьох читачів упорядковуємо ці фрагменти й видаємо окремою книжечкою для історії.

У цій збірці є кілька фотоілюстрацій/див. стор. 20 і 22/ описаних подій. Ці ілюстрації зроблено вже на еміграції для відтворення тих подій, отже на світлинах ми бачимо, крім автора-учасника описаних подій у лісі, осіб, які в події участі не брали, а лише "грають" для їх відтворення.

Іван Гриньків — надзвичайно сентиментальна людина, чутлива. Патріотична лірика в творах наших авторів викликає в його душі ширі відгуки й болючі спогади. На його спеціальне бажання читач знайде тут також кілька віршів із збірки "Не плач, Україно!", що її видав пару літ тому Іван Овечко. Передруковуємо їх за згодою автора збірки.

Іван Гриньків/Дніпро/, який свого часу так часто ризиковав своїм власним життям для Батьківщини, жертвенно й віддано допомагає й сьогодні українській визвольницькій справі, працюючи тяжко фізично та ніколи не відмовляючи фінансування добрих починів.

Сподіваємось, що й кожний з нас належно оцінить кров і сльози українських борців за свободу України і придбає собі цю книжечку про одного з тих борців, що чудом урятувався від смерті.

1. ДО ВОРОГА — В ЗАПІЛЛЯ

З приходом Червоної Армії на наші землі в 1939 році я з'явився до станиці комуністичної поліції з проханням прийняти мене на службу. Уподобав мене брудний і гидкий москаль і питає, як я на панів і куркулів дивлюся.

— Не люблю їх, товаришу, тих клятих панів і куркулів, — кажу йому у відповідь. — Я б їх усіх зразу знищив. Я б їх...

— Браво, Ванька! — радіє москаль. — А ти з яких?

— Я чистокровний бідняк, — кажу. — Намучився досить від тих панів і куркулів. Їх треба всіх... Але...

— Що "але"? — допитується начальник.

— Та школи мало маю, щоб з ними як слід боротися і вам допомогти в їх ліквідації.

— Ето нічево, Ванька! — взяв мене за плече москаль. — Ми тебе навчимо, як і що мушиш робити. Приходь завтра!

І я прийшов. Прийшов, бо так наказав мені наш, український, Провід повстанський: "Так, друже, ти мушиш іти в вороже запілля. Нам треба якнайбільше наших людей у ворожій поліції. Ти з бідної родини, до тебе буде довір'я москалів. І там під нашим керівництвом ти найкраще послужиш українському народові в його боротьбі проти московсько-комуністичного наїзника..."

І я присягнув бути чесним, дисциплінованим вояком революційного українського руху, виконувати всі накази Проводу повстанців, суворо зберігати війському таємницю... А коли б я порушив присягу, відступив від неї, то хай покарає мене суворий закон українського національного революційного правосуддя і спаде на мене зневага всього українського народу...

9-го жовтня 1939 року я вже був у комуністичній школі. Сім місяців навчали мене читати й писати по-московському та як з українськими націоналістами боротися, як їх викривати. Бо націоналісти — це вороги і зрадники советської власті, їх треба винищити, як і всіх панів і куркулів. А бідняків усіх до колгоспу затягнути, і тоді буде рай на землі, і ми пройдемо через увесь світ...

Так мене вчили. І я пильно вчився. Вчився брехати, доносити, шантажувати. А після семи місяців — знову присяга, цим разом ворогові.

Боже! — молився я в душі. — Ти бачиш і знаєш мої думки і помисли українського повстанця, тож прости за кривоприсягу...

І я підписав присягу "вірності" комуністичному загарбникові. Від того моменту я став "своїм" у колі московсько-комуністичних злодіїв. І не тільки московських, чужих, а й кількох тих, в жилах яких текла українська кров — яничарів, що служили сумлінно ворогові винищувати крадчих людей села й околиць. Від того моменту я був повністю в запіллі ворога, виконуючи вказівки Проводу українських патріотів-революціонерів.

2. СЕРЕД ЯНИЧАРІВ У ПОЛІЦІЇ

Серед місцевої поліції було дев'ятеро українців із нашого села. Я мав завдання вивідати, чи всі вони душою й тілом працюють-служать советській владі. При кожній нагоді я заводив розмову з тим або іншим на різні теми, аж поки, нарешті, зорієнтувався, що шестеро з тієї дев'ятки — це справжні наші яничари, що жирували на крові українців, яких НКВД знищувало майже щоночі. Ту шістку зрадників, донощиків і п'яних волоцюг я мусів за всяку ціну скомпромітувати перед начальством поліції, щоб рятувати невинних селян — жертв їхньої брудної діяльності.

Але троє з дев'ятки українців виявилися людьми з українським серцем і душою. Вони дихали гарячою ненавистю до москалів-комуністів. Одного разу вони не витримали:

— Слухай, брате! — звернулись вони до мене. — Ради Бога, не зрадь нас, але не можемо більше дивитися, що твориться. 16 селян замордували вороги завдяки отим нашим яничарам. Тепер москалі намітили ще двох, щоб наступної ночі викрасти їх, вивезти в поле і там... з землею зрівняти. Не можемо. Порадь, що нам робити! Відчуваємо, що й ти працюєш не для ворога, а для України...

Треба було бути обережним, щоб не впасти жертвою провокації. Але щирість українських патріотів була правдива. І я порадив їм: нехай Мати Божа навів такий сон на тих двох, приречених ворогом на страту, щоб вони негайно втікали. А начальство можна повідомити про втечу людей у Німеччину.

І так сталося.

Як почули москалі про втечу ні чому не винних людей, оскаженіли, підняли страшенну суматоху. Всіх нас, поліцаїв, скликали до містечка Товмач

і давай прочуханку давати:

— Між вами є зрадники советської власті, націоналісти! — кричав начальник. І піна з його рота бризкала — мов звір розходився.

А коли трохи втихомирився, я заговорив начальникові:

— Нема зрадників серед нас!

— Як нема?! — визирився він на мене. — Люди до Німеччини втікають, а ти кажеш, нема зрадників. Хто їх попередив? Звідки знали?

— Уся заковика ось у чому, — почав я, зоставшись з начальником наодинці. — Ваші активісти погано працюють — оце й усе. Замість як слід діяти, вони сходяться до одного кубла, в карти грають, водку п'ють, а тим часом націоналісти до Німеччини тікають... Це вони винні, а піякі там зрадники.

Начальник повеселішав.

— А ти звідки знаєш? — питає мене.

— Бачив, — кажу, — де вони п'ють, забавляються.

— Харашо, Ванька, молодець! Ми цю справу перевіримо. Завтра вранці прийдемо, і ти нам покажеш, де вони розгулюють.

Я добре знав, де вони запивали горілкою після кожногочасного вимордування людей уночі, тож тепер була добра нагода паралізувати ту підлоту.

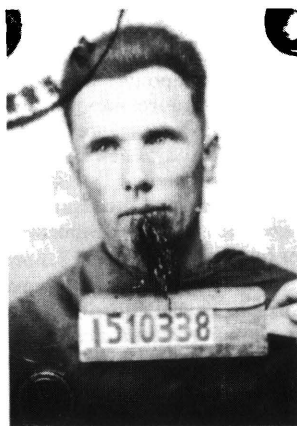
— Ось вони! — показав я начальникові на кубло злодіїв-яничарів.

— Харашо, Ванька, молодець! Іді додому, а я їх всіх перестріляю...

На жаль, усіх їх москаль, якому служили ті яничари, не перестріляв, але декому дещо попало. Багатьох просто вигнав з поліції. А мені тим часом удалося скреслити зі списку кількох українських селян, намічених тими яничарами до страти. А тим двом, що

втекли раніше, пощастило дістатися на Поділля і даліше...

Але й мені та ще кільком, що працювали з доручення Проводу ОУН (не можу назвати їх по імени, бо, хоч один із них уже упокоївся, а інший ще й досі в Сибірі доживає віку, рідня їхня все ще живе в тому ж селі під московським "караулом") прийшлося скоро замітати свої власні сліди: за вісім місяців праці в комуністичному НКВД-поліції у москалів назріло підозріння й до мене...

НА ФОТО:

Іван Гриньків/Дніпро/ - автор спогаду.

Вгори - у молодому віці, коли вступив у члени СУН.

Ліворуч - коли був звільнений з війська, і в тому вбранні був у партизанці.

Праворуч - у німецькій неволі.

3. ЯНИЧАРИ "ПОПИСУЮТЬСЯ"

Але перш, ніж продовжати спогади власних переживань, варто пригадати, як терпіло багато наших добрих людей від великого браку свідомості й знання щодо суті комуністичної доктрини. Однією з багатьох жертв такої невідомості був і мій рідний брат.

Ще задовго до війни брат виїхав до Канади. Жив у Вінніпегу. І напевно читав там українські часописи, але комуністична брехня була, мабуть, сильніша за освідмлюючу працю серед наших людей на еміграції, тому й він за три роки перед війною повернувся до рідного краю переконаним комуністом. Зразу ж по приїзді вступив до комуністичної партії. І в жодний спосіб не можна було його переконати, що то він робить не на добро українського народу. Освідмлюючої праці серед нашого народу на рідних землях було також мало. Тільки деякі священики намагалися пояснити людям антинародню й антиукраїнську суть комуністичної доктрини. Але це небагато помагало. Не допомогло це й моєму братові.

І ось вибухла війна. І проголосила московська язва, що йде визволяти братів українців з польської неволі. І багато наших людей раділо з того. Пішли на широкий шлях і зробили велику соснову браму, прибрали квітами, а на самий вершок виставили синьо-жовтий прапор поруч червоних з боків. Це так вони збиралися зустрічати "визволителів". Стоять і виглядють...

Дочекалися. Їдуть на бідних колгоспних конях "визволителі". Перша лава була й справді з українців. Підступає до мене один із них і тихо мені в вухо:

— Не ми вас, а ви нас мусіли б визволяти...

І зник хутко.

А в другій лаві — московські офіцери. Доїжджає москаль до брами, витягує шаблю і — раз, вдруґе! — і нема жовто-синього прапора на брамі. У наших людей обличчя побіліли — тут же пізнали московську "любов" до України. І багато з них негайно вилікувалися від комуністичної хвороби. За чотирнадцять днів вилікувався від тієї недуги й мій рідний брат. А за деякий час він уже був в лавах українських повстанців, даючи обіцянку вірно служити своєму народові і ніколи більше не даватися в обман комуністичної брехні-пропаганді. "Здобуду волю Україні, або згину за неї", — казав він. І так сталося: не здобувши волі, згинув по-геройськи... Але про це пізніше, в іншому розділі цих спогадів.

Через брак освідмлюючої праці серед народу щодо суті комуністичної доктрини наплодилося багато українських яничарів, які служили московсько-комуністичним зайдам, зраджуючи патріотів і повстанців. Так зрадили вони й мене, мого брата, як також нашого провідника Терлецького.

Коли наш провідник зайшов до свого дому вночі в кінці травня 1941 року, щоб змінити одяг, яничари повідомили НКВД, і за кілька хвилин усе його господарство, оточене військом, було zagrożене до спалення. Спочатку енкаведисти хотіли зрезигнувати з розшуків Терлецького, бо думали, що його вже нема в дворі. Але яничари переконали енкаведистів, що він сховався, бо мав дуже добрі сховища, отже енкаведисти й вирішили спалити все господарство, якщо він за двадцять хвилин не віддасть себе в руки енкаведистів.

Провідник-патріот знав і вірив, що вороги так і зроблять, тому вирішив утікати. Однією гранатою він знищує трьох енкаведистів і швидко втікає че-

рез сусіднє дворище. Але пострілами в ноги вороги змусили впасти жертву на землю. І щойно енкаведисти підбігли до раненого, сподіваючись повного успіху, як провідник Терлецький негайно розряджує ще одну гранату, вбиваючи зграю бандитів біля себе і... себе. Так згинув геройською смертю один із наших провідників.

Уся ця подія відбувалася на очах людей, бо вже був ранок. Сусіди виглядали крізь вікна. А бідна мати, дружина, трос синів і донька Терлецького на власних очах пережили неописусму трагедію.

А швагра покійного змусили вороги запрягти коні й їхати возом, не оглядаючись. Вони хотіли поховати покійного так, щоб ніхто не знав, де, щоб не було поминків. Але повстанці не спали. Вони готували гідну відплату...

4. ВІДПЛАТА ВОРОГОВІ

Хитрі кати знали, що покійний районовий організатор був поважаемым чоловіком серед українців, тому вони боялися, що навіть на могилі покійного можуть відбуватися небажані ворогам збори або й тіло покійного наші люди викрадуть і поховать десь з усіма почестями. Ще за Польщі він був активним у підготовці загонів самостійників для боротьби за свою державу, вільну від окупантів. Його смерть зворушила українських патріотів, і негайно був виданий наказ знищити того комуністичного ката, що замордував нашого провідника. Знищити негайно, ще наступної ночі.

І наказ був виконаний: 24 травня о першій годині ночі кат згинув. Не довго носив сталінський орден за катування наших людей. За свій злочин яничарства, за те, що віддав на смерть москалям брата-українця, осиротивши родину та багатьох друзів, що бо-

ролися за свою батьківщину, він опинився на ранок у рові, в баюрі.

А рано-вранці люди побачили його тіло в тім рові і покликали поліцію. Наїхало багато поліцаїв і почалося слідство. Але з молодих мужчин ніхто на те слідство не пішов. Молодь більше не спала по хатах, а в лісах, і з тих пір багато молодих людей більше й не повернулося додому — вони зі зброєю в руках пройшли внаслідок боротьби українських повстанців з ворогом.

Тим часом того комуністичного яничара енкаведисти поховали з великим шиком. Грала оркестра, на патиках несли портрети Сталіна, робили все можливе, щоб деяким темним українцям заімпонувати. І деякі з них таки продовжували служити своїм панам-москалям червоним. Вони ж і допомогли ворогові спіймати декого з нас...

ГЕРОЯМ

Ви не за брязкіт заслужених медалів
Пішли в завзяті з ворогом бої,
— За найсвятіші народу ідеали
Поклали буйні голови свої.

За тих, що з вами прощались на порозі
Словами: „Сину, бережись якслід!“
І довго-довго стояли при дорозі,
Хустиною махаючи услід;

За тих, що вранці в садку біля криниці,
Коли ще спала зморена сім'я,
З відра давали напиться водиці
Під спів пісень весняних солов'я;

За тих, що спали, немов ті янголята,
В ту ніч, як ви ставали до борні;
За ті, що потім вам снились, рученята,
Простягнуті до вас у кожному сні.

За щастя-волю народу і людини
Ви положили душі і серця,
І чести-слави героїв України
Вже не сплести вам кращого вінця!

/Іван Овечко:"Не плач,Україно!"/

5. У ВОРОЖИХ РУКАХ

У вільшенецьких лісах московські кати зробили облаву при допомозі війська, наших яничарів і собак. Це було 27 травня 1941 року. Їх було коло 300 мужчин. Вони оточили нашу бойову групу, відкрили сильний вогонь, а потім пустили собак на нас. Ми отримали наказ втікати, хто й як може, але втікати не було вже як. Собак ми перестріляли, але не всім удалось вибратися з криївки. Деякі повстанці позазирили на дерева і там сховалися. А троє знайшли провалля-печеру, і там урятувалися. Собак вже не було, отже їм удалось скритися. Але трьом з нас прийшлося потрапити у руки катам: мені з братом і другом, який так відважно боровся — Шіляком. Це сталося так швидко, що не було часу навіть самим на себе наложити руки. Бо все хотілося до останнього моменту якомога більше ворогів знищити. Ми знали, що кати мали наказ не вбивати нас, взяти живцем, тому й ми відчайдушно билися до останнього. Аж ось — ми опинилися в колі багнетів. До жодної дії більше не було можливості, і ми здалися.

У ту ж мить до нас підбіг командир-москаль, виступив наперед і сказав:

— Браво, бойці, що допомогли нам піймати живцем цих бандитів. Вони нам пригодяться...

Витягнув шнурок із кишені і наказав пов'язати нас. Повалили нас на землю, лицем до землі, зв'язуючи руки назад. А тим, що були ближче, командир дозволив нас пограбувати. І втішилися яничари й поліцаї-москалі, почали здирати з нас одяг, годинники з рук, кишені повивертали. Грабували аж до спіднього білля. А коли почали наші мариньки стягати, побачили, що не виходить — ми ж пов'я-

зані. І знову почали нас розв'язувати, мариньки стягувати. А при всьому тому сміються-регочуться... Потім енкаведист схопив кожного з нас за волосся і поставив на ноги. І наказав вишикуватися в лаву — з одного боку лава енкаведистів і з другого, а нас поставили між лавами і повели з лісу до твердої дороги, де вже стояли вантажні авта.

Коли нас вели через поле, сонечко вже пригрівало, пастушки вже були на полі. Вони пильно почали придивлятися колоні. Коли це помітили енкаведисти, наказали пастушкам лягти ниць до землі, щоб не пізнали, кого саме ведуть. Але пастушки не витримували, час від часу піднімали голови й зиркали. Вони, певно, пізнали своїх братів-українців, що їх вели енкаведисти. І ми, маршуючи, також розпізнавали деяких яничарів, що були переодягнені в енкаведистські уніформи. Це вони, односельчани, й помітили ворогові нас вишукати. Вони бачили наш бій з ворогом, знали, скільки з обох сторін полягло людей у тій сутичці. Деякі з тих яничарів не брали участі в бою, але бачили, як нас пограбовано, пов'язано, і вони допомагали ворогам слідкувати за нами. Де-хто з них і досі живий. Про деяких мені відомо, як вони й сьогодні бідують під кормігою червоних москалів. І вони жаліють за свої вчинки тоді. І нас жаліють, співчують... Але запізно нас жаліти!..

Тим часом енкаведисти довели нас до вантажних авт на твердій дорозі і наказали всідати в ті авта. Замість лавок у тих автах були такі паки пороблені, на яких ми мусіли сідати. А в паках тих — тіла побитих людей. Були й недобиті, що ще рухалися. Ми чули навіть голос-благання недобитого, який просив у Господа смерті. Яничари силою кинули нас до авта, і ми мусіли сидіти на паках з тілами українських селян, замордованих ворогом. Це було 27 травня 1941 року, і цієї дати я ніколи в житті не забуду.

О сьомій годині ранку нас привезли до містечка на допит.

6. У ПЕКЛІ ВОРОЖИХ ТОРТУР

Нас передали негайно до рук московських катів у приміщенні енкаведистів. Покищо нас тримали в коридорі. Повз нас метушилися енкаведисти. Бридкі, гидкі. Підійшов один із них до нас і каже:

— Заходьте до кімнати ч. 1. Там кінчають протокол і тоді і ви там будете співати...

З кімнати ми почули чийсь ридання жіноче. А якийсь чоловік стогне тяжко. О, Боже милий, що там робиться? — запитав я сам себе. Стоїмо під дверима. Чекаємо, а ноги самі мліють. Нарешті, відчиняє кат двері і запрошує:

— Заходьте, бандити! Давайте ім'я й прізвище!

Я поглянув ліворуч: там сидять у куточку три хлопці і дві дівчини. Окривавлені. По всьому тілі страшні рани. Одну з них я пізнав — П. С. Орличка з сусіднього села. Вона на машинці працювала для пропагандивного відділу. І та Орличка піднесла свій утомлений голос і сказала до нас:

— Друзі, впадять з нами у спільну могилу, але не зрадьте своєї батьківщини!.. Бо хто тоді їмститися на воєгах за нашу смерть?!

У ту хвилину кат зірвався зі стільця, підбіг до дівчини і вдарив ногою в її груди. Вона похилилася до підлоги. Тоді він схопив її за волосся і відвів до іншої кімнати. Там було три кімнати, сполучені між собою дверима. І чути було плач і ридання за тими дверима...

Розділили й нас по кімнатах, і почалося справжнє пекло мордування.

Двоє енкаведистів накидаються на одного повстанця, б'ють у зуби і за бандерівцями допитуються. Під нігті грубі голки закладають. Металевий Тризуб на вогні розпалюють і до тіла

прикладають... Чую з іншої кімнати, як Орличка голосно почала пісню співати. Пісню-молитву до Матері Божої, благає її, щоб її матері сон такий дала, щоб рідна мати почула, як її донька за неїку-Україну вмирає... І чую, як каже кат до іншого ката: "Іди, візьми її, щоб ніхто її більше не почув..." І пішов кат, вивів геть з кімнати на тюремну площу. Там, мабуть, ударив молотком у голову і в яму вкинув. Бо не бачив я більше ніколи нашої Орлички — згинула за свою батьківщину, яку так любила. Ні, ніколи не забуду тих незабутніх моментів у пеклі ворожих тортур!

Підходить і до мене кат і наказав разом із ним до мого рідного брата йти. Скажець йому, — навчає мене енкаведист, — що ти вже в усьому признався, що я вже видав усіх націоналістів. Як не скажеш так, зле тобі буде, — погрозив кат. І він повів мене до брата.

Як поглянув я на свого братика —

Боже мій! Обірвана на ньому спідня сорочка, а сам кривавиться, зв'язаний під стінкою. Я, мабуть, теж не краще виглядав, але сам себе не бачиш. А тут же мій рідний братик... Наші погляди зустрілися, і ми не в силі були сказати один одному ані слова — сльози здавили наші горла. Ми дивилися один одному в заплакані очі і мовчки ридали. Аж ось кат несамовито вигукнув: "Гаварі!"

Але що міг я сказати? Як міг я брехати рідному братові? Я стояв, мов укупаний, мов заворожений. Я не міг... Раптом я відчув сильний удар на голові і — в очах потемніло, я впав на підлогу, і більше нічого не пригадую...

Опам'ятався за деякий час, вже в іншій кімнаті, куди мене енкаведист виволік непритомного. Я зиркнув на годинник, що на стіні: була третя година пополудні. Того дня 27-го травня, дня мого першого престоколу ніколи мені не забути! А брата, мого рідного братика я й нині часто бачу в сні — такого ж, побитого, окривавленого... І часто я зриваюся в сні з ліжка і на поміч братові визнаю...

7. ТАК ЗГИНУВ МІЙ БРАТ

Зібрали нас кількох і каже до нас кат: “Відпочивайте немножко, щоб ви могли добре розгаварівать...” У криміналі нема де свого тіла притулити. І звернувся я до своїх побратимів по недолі: “Дайте мені, дорогі друзі, хоч щонебудь під голову — три дні й три ночі я не спав, ані не їв. Лише мордують нас день і ніч...” Чую, як один із друзів каже потихеньку до мене: “Будь обережний, не говори багато, бо між нами є шпиги-енкаведисти, передані в скривавлені сорочки...”

Тоді я почав молитися до Господа і Матері Божої, щоб дали мені можливість заснути і в сні побачити моїх рідних, друзів. І я заснув. І бачив сон, що я на волі і серед своєї родини і друзів своїх... Тільки що почалося таке снитися, як відчиняються двері, і кати знову кличуть на допит.

Серед нас були також відважніші, що накидалися на енкаведистів московських, щоб бодай перед смертю відплатити катові. Бо тортури були невиносимі, і кожний лише бажав собі швидкої смерті.

Ось накиннулися на мого брата. Троє катів почали випікати розпаленим залізом тризуб на його грудях. Зв'язали йому руки й ноги, один з катів тримає за голову, другий за ноги, а третій залізо прикладає. І допитуються про інших патріотів. І все це на наших очах, щоб і нам страху завдати. Брат стогне, ридає. Але ні слова зради. Ми, мов заморожені, перед пекельними тортурами. І враз — брат, зібравши свої останні сили, зривається на ноги і кидає ката аж до стіни... Заметушилися енкаведисти, припинили на хвилику тортури. До приміщення вбігла ціла купа поліцаїв. І сказав командир до всіх присутніх: “Ввечорі о десятій годині ви всі поїдете на Україну!” І наказав замкнути нас до вечора, розділивши по різних кімнатах.

Я задумався над тим сказаним командиром словом — “на Україну”. Що то значить? — питаю друзів-колег. “На смерть!” — пояснили вони мені.

О десятій годині викликають нас поодиночі з кімнат і в коридорі зв'язують нам руки назад. Серед нашої п'ятки були, крім мене, мій рідний брат, Іван Шіляк, ще один з-під Пічари та один із Стриганець. Усіх п'ятьох супроводило чотири енкаведисти з револьверами напоготові аж до тюремної площі, футів з двісті від криміналу. Привели нас до місця, де були викопані ями і прикриті дошками. І сказав до нас енкаведист, відкриваючи дошку: “Сматріте, ось де ваша Україна!..”

Мій брат ледве чутним голосом промовив: “Ось тут і будемо вмирати, кати нас постріляють.”

— О, ні, — відповів кат, — ми вас стрілять не будемо, бо кулі для нас дорожчі, ніж ви.

І взяв першим мого братика за плече, підвів близьенько до ями і витягнув з-за пояса молоток.

Ми всі були й так напівмертві, тому просто неможливо сьогодні передати словами, яким почуттям були наповнені наші серця в той момент. Ми стояли рядком у черзі до тієї ями. У той час, здавалося, кров у наших жилах захолонула. На наших очах мій

рідний братик упав під тягарем енкаведистського молотка... За ним пішов другий, третій... І в цей момент ми вдвох, що zostалися, кинулися до катів з хитрощами:

— Не вбивайте нас! Ми маємо великий секрет для вас. Ми вам скажемо і покажемо...

Зупинилися кати. Радяться між собою.

— Добре, — сказав один із них. — Якщо не обдурите нас і все викажете та допоможете нам тих бандитів переловити — жити будете. А збрешете — завтра знову тут будете...

Вони все рівно нас живими не випустять, — думав я сам про себе. — Треба буде шукати якоїсь кращої смерті, ніж під молотком енкаведиста.

А тим часом ми почули, як з глибини ями долітають благання: “Добийте, ради Бога!.. Добийте!..” Це недобиті жертви просять укоротити їхні муки. Але кати біля ями сміються, регочуться. А там же й мій рідний братік. Добийте їх! — прошу і я ката, — ради Бога, нехай не мучаться . . .

Як почув кат слово- “Бог”, розлютився: “Малчі! Бо й ти зараз же туди пойдьош. З твоім богом. Я — твій бог, що схочу, то й сделаю з тобою . . .”

І я замовчав.

І забрали нас з тієї площі. Але друга мого від мене відлучили. Забрали мене до тюрми і знову почали протокол зі мною списувати . . .

ВАСИЛЬ ГРИНЬКІВ/Голуб/

Рідний брат автора спогадів. Загинув у боротьбі за волю України.

8. РОЗКРИВАЮ КАТАМ "СЕКРЕТИ"

Перш, ніж оповісти, яким саме "секретом" я зацікавив катів так, що вони мене не вбили того ж дня, коли знищили мого брата, мушу дещо більше про брата сказати.

Річ у тому, що після повернення з Канади, де він начитався багато комуністичної пропаганди він почав не на жарт заводитися господарством. За тяжко зароблені за океаном гроші він почав скуповувати землю.

— Пощо ти все те скуповуєш? — казали ми йому. — Адже в разі прийдуть комуністи, то все відберуть.

— Як то відберуть? — протестував брат. — Я читав советську конституцію, в якій гарантується право кожного бути господарем свого життя.

— Бідолаха вірив у комуністичну брехню. Але з часом такі перестав купувати землю. Заснував склеп мануфактури в моїй хаті при головній вулиці. Склеп розвивався добре. Брат завжди роз'їжджав на закупів товарів і деколи міняв американські золоті десятки на місцеві гроші. Люди це бачили, бо він і не ховався з тим. А коли видно стало, що зближається війна, той склеп ми поволеньки зліквідували.

У 1939 році приходять большевики. Кати негайно довідалися про братове золото. Почали допитувати. Брат опустив голову.

— Я ж читав і вивчав вашу Конституцію, що ви не хочете чужого в поті заробленого. То чому до мене причепилися?

— Що ця конституція — це наша справа, — відповів кат, показуючи свою долоню. — А твоя конституція — зліва наоборот і малчі, не розгаваривать, а то пайдьош бєлих медведів доїти!..

Тоді й був повністю вилікуваний від комуністичної хвороби. Пізніше він став найкращим вояком нашої повстанчої боївки і згинув за Україну.

Але чутки про золото братове зроби́ли своє ще за його життя. Під час

його тяжких тортур кати все допитувалися про золото, яке він награвував, мовляв, у капіталістичних країнах.

— Я не грабував, а своїм потом заробив, — відповідав брат. — Я бідняком виїхав у чужий край, щоб на життя заробити. А ви тепер грабуєте. Не дам!

А коли допити й тортури набрали пекельних форм, і брат уже знав, що не вдасться вирватися живим з лабет катів, він в очі кидав ворогам останні слова:

— Не дам! Маю ще трохи захованого золота в землі. Але не дам! Хай гние, але не дам. І дитини своїй не дам, бо ви її все рівно пограбуєте. Кати ви прокляті! Запізно я переконався в вашій брехливій пропаганді. Знаю, що ви вже мільйони українців замучили і нас вб'єте...

Це чули скривавлені повстанці, що лежали під стіною, і відгукнулися

— Слава героям!

Брат згинув... Підходила й моя черга згинуті безслідно, навіть не позмагавшись як слід у боротьбі до останнього кінця.

— Ні, так не можна, — думав я сам про себе. — Заки згину, мушу змагатися до останніх сил.

І я вирішив обдурити катів.

— Так, я маю великий секрет, — сказав я до катів, мовчки проказуючи в душі молитву до Святої Матері.

— Какой секрет? — допитуються.

— Вам я не скажу, бо ви замордували мого рідного брата. Я скажу лише начальникові.

Незабаром з'являється начальник. І подає, скотина, руку й так ласкаво запрошує до кімнати.

— Ну, Ванька, гаварі! Я прийшов, — каже. — спеціально на твоє домагання.

А сам, перевіривши, чи добре зв'язані мої руки, сів за стіл, взяв олівець у руки і чекає.

— Слухай, Ванька, — додав начальник, — даю тобі слово, що підеш до своїх дітей, якщо розкриєш нам добрий секрет.

— Розкрию, — кажу. — Я знаю, що ти, товаришу начальник, хороший чалавек. Ти нікого не б'єш і поводишся по-доброму. Тобі все розкажу.

— Ну, давай, давай! — нетерпиться начальникові. — Може й про партизанів дещо знаєш?

— Не тільки дещо, а знаю навіть, де вони переховуються.

У начальника й очі на лоб полізли. Потирає з радості руки.

— А крім того, ще маю один секрет, — продовжую. — Чи ти пустиш мене додому, чи ні — це твоя справа, на твоїй совісті буде. Але я розкажу.

— Пушу, слово чести, пушу! — гарячиться начальник. — Тільки правду кажи, бо . . .

— Я покажу вам, де в лісі є криївка партизанів. Там є також багато зброї. А щодо другого секрету, то . . . ти знаєш, що мого брата забили і вкинули до ями?

— Так, знаю, мені дуже його жаль, — бреше начальник. — Але ж він сам винний, що кинувся на воєнків . . .

А я ніби не чую виправдування катів, далі продовжую:

— Ти знаєш, де мій брат був кілька літ тому?

— Знаю. В Канаді був вісім літ.

— Правильно. Але ти, мабуть, не знаєш, що він привіз із собою золото. Три з половиною тисячі доларів у золоті. Він їх тяжким трудом заробив. А ви його вбили . . .

Але кат тепер ніби не чув про вбивство. Йому золоті очі засліпило. Він знав давно, що брат мав трохи золотих монет.

— Ванька, ти знаєш, де ті гроші заховані?

Я зам'явся, ніби не знаю, казати чи не казати.

— Знаю, — кажу. — Але ж як дізнаєтесь про місце їх схову, то гроші заберете, а мене, як і брата, в'єте . . .

Начальник підійшов до мене ближче і "по-дружньому" положив руку на плече:

— Слово даю, що як все те передаєси нам по-доброму, підеш додому.

— Добре, — сказав я у відповідь. — Хай буде все на твоїй совісті. Я готовий.

Він негайно покликав свого помічника. Сахаров називався, як сьогодні пам'ятаю. Засіли обидва за столом і почали протокол списувати. Занотували, що я їм обіцяю шістьох партизанів видати і дві криївки зі зброєю. І братове золото в землі закопане . . .

Написали, прочитали мені і я підписав. Все рівно. — думав я собі, — прийдеться вмирати. Та бодай не без бою.

Тим часом кати вийшли в коридор і радяться собі там про щось. А мене самого в кімнаті лишили. Я підійшов до вікна. А думки голову роздирали надвоє. Як там дружина? Батько? Мати? Де мої діти? А сонечко так гарно в вікно заглядало . . . Кинутися через вікно? На брук і до лісу? Ні, — підказувало почуття, — не роби цього, це непевна річ. Веди їх, катів, до лісу — там легше . . .

"А як збрешеш, підведеш, обдурити — згинеш, як твій брат згинув" Що ж — на те воля Божа! А може таки вдасться . . .

Коли кати повернулися в кімнату, я все ще стояв біля вікна.

— А ти що, може тікати хотів через вікно? — ніби жартома запитав начальник.

— Ні, — кажу, — я хочу жити. Жити хочу!

Начальник знову положив свою руку мені на плече:

— Не плач, Ванька! Виконаєш обіцянку — додому підеш.

І дав розпорядження іншим катам збиратися. А мене бере з собою до свого помешкання, щоб нагодувати перед виходом усієї групи катів до лісу під моїм проводом. Та все підсував мені чарку з горілкою.

— Не можу я багато пити. Я ж мушу провадити вас до лісу. Треба бути обережними, бо партизани і вас і мене з вами заб'ють. А я жити хочу, чуєте? Жити! Вам то нічого, а мене все рівно заб'ють, бо ж люди бачитимуть, що я вас веду, вам служу — уб'ють обов'язково.

— Не бійся, Ванька! — сказав начальник і моргнув до свого помічника (о, того я ніколи не забуду, як він моргнув!) — Вони тебе ніколи не уб'ють . . .

І почали виробляти план наступу на партизанські криївки, що їх я обіцяв викрити катам. Я радів, що москалі повірили мені, і снував свої пляни . . .

9. ВЕДУ КАТІВ ДО КРИЇВКИ

Найперше треба було виробити плян, як до тих криївок дістатися.

— Ти, Ванька, найкраще знаєш тутешню місцевість, тож кажи, як і куди ми маємо їхати?

— А звідки будемо починати їхати? — запитую.

Командир пояснив, що спочатку поїдемо до м. Т., до тієї поліції, що нас схопила. Та поліція, мовляв, краще знає входи і виходи навколо нашого лісу.

Щойно ми прибули до Т., командир узяв напір, сів до стола і почав креслити плян згідно з моїми зізнаннями. І я почав оповідати: звідси до Т., а потім направо на Г. і до вільшинецького лісу; там буде лінія, яка переходить в зруб Ф. — сіножать. Із Ф. маємо йти до Ю. і на С. під ліс. Там і є наша криївка.

Кати підозріло слідували за моїми порадами, не довіряли, нервувалися, чи, бач, не заведу їх кудись зле. Але в іншій кімнаті сиділи яничари-запроданці з односельчан. Вони підтвердили москалям, що подаю добрий плян, що вони теж знають ті провали і що там, можливо, й є криївка. Коли тих запроданців-односельчан випускали до кімнати, де я був з катом-командиром, мені на очі натягували шапку так, щоб я не пізнав тих зрадників. Але я знаю імена їх, і про них іншим разом оповім.

Отже мій плян походу до криївки кати прийняли і заметушилися до його виконання. За кільканадцять хвилин прибула особова автомашина, куди всадили мене, одягненого в командирську шинелю й з шапкою на голові. Але босого. А руки зв'язали мені назад шнурком, що тягнувся ще метрів з десять від моїх рук. За той шнурок тримав мене Сахаров. Проходять

кати повз мене, насміхаючись: "Гей, Сахаров, дай йому ще й чоботи — офіцером буде!..." І салютують мені, регочучись. А під тією шинелею — моє спіднє шмаття, забруднене кров'ю з мого скривавленого тіла підчас допитів-побоїв.

Вантажне авто з яничарами-односельчанами, що вірно служили ворогові в поліції, виїхало перед нами. Це було незабутньої п'ятниці в червні місяці. Була десь, може, третя година пополудні.

Коли ми проїжджали попід вільшинецьким лісом, там уже була розставлена поліція. Мені наказали не оглядатися, дивитися лише наперед і вести всіх по пляну.

І веду їх через Ф. до Ю. А там густий зруб. І дістають кати потроху страху. — Добре, — думаю собі, — що бояться. Треба ще більше їх налякати.

І я почав кожної хвилини звертати увагу ворогам на небезпеку. Як тільки щось трісне чи защебече в лісу, кати падають на землю і я з ними. І знову й знову піддаю: "Уважайте, товарищі, щоб нас тут не побили. Тут уже близько..." А сам при кожній нагоді пробую шнурок на руках розтягувати...

— Я для вас працюю, — кажу до катів, — а ви мене водите по лісі босого. Побачили вони, що в мене з ніг кров іде, перев'язали. А самі первуться, бояться.

— Скоріше, бо скоро ніч буде! — підганяють. А один з них схопив мене за плечі, поставив на ноги і каже:

— Я думаю, що ти врьош (бре-неш)... Розстріляєм, як собаку!...

— Ні, — кажу, — не брешу. Ось уже близько... Ось там камінь на верху. А там і наша криївка...

Поволі посуваємось далі. А думки в голові одна одну переганяють. Допроваджу їх до криївки, а тоді буде вирішення — жити чи не жити. До тюрми вертатися не думаю. Запровадив катів пішки далеко в глибокий ліс. І так чи інакше, а моя брехня вийде наверх і скінчиться. Треба лише спокійно діяти. Бісяться кати, за-

грожують розстрілом тут же, під деревом... Прошу ще десять хвилин. Ось-ось уже будемо там, де треба. Не вірять і хочуть покінчити зі мною біля дерева. Тоді я звертаюсь до самого Сахарова:

— За десять хвилин дістанете все, що записано в протоколі. Десять хвилин.

Відпускають. А незабаром після цього я голосно прошепотів: "Криївка!" Всі негайно поцапали на землю. А було їх п'ятеро...

Енкаведисти ведуть мене, щоб я показав їм місце криївки.

"Криївка!"

І всі вони з переляку по-падали на зем-лю...

НА ФОТО: вільна теперішня репродукція тодішньої події згідно зі спогадами автора.

10. І СТАЛОСЯ ЧУДО

Це була справді криївка. Але вона вже не вживалася повстанцями, і я знав, що в ній нема нікого. Але не знали про це кати разом із Сахаровим. Щойно я вигукнув: "Криївка!", Сахаров затиснув шнурок навколо своїх пальців, на якому вів мене, як собаку-зłodія.

— А де вхід до криївки? — запитує командир.

— Ось там, — кажу, — зі східної сторони. Бачиш там чорний пен ь — то заложена ним діра до криївки. Над глибоким проваллям. Будьмо обережні, бо пен ь не над самою дірою, отже повстанці, мабуть, в середині криївки...

Кат з радощів погласкав мене по плечах:

— Не бійся, Ванька, як ми візьмемо все по-доброму — підеш негайно додому.

І зараз же розпреділив енкаведистів навколо криївки з усіх сторін. А я з Сахаровим мав би просунутися поближче до криївки. Сахаров мав би подавати сигнали всім іншим, що поховалися поза деревами. Бачу, що він обмотав мій шнурок навколо двох пальців лівої руки, а в правій тримає автомат.

"Слава Тобі, Господи, — подумав-я про себе. — З тих двох пальців я таки зірвусь... Дай, Боже, лише сил і витривалості до кінця!"

У цей момент москаль несамоовито кричить у напрямку криївки:

— Виходіте з криївки! Наші бойци вас оточили!

А вслід за тим один, другий, третій постріл у діру криївки . . .

— Вихаді, бо кинем гранати! — реве москаль.

Але з криївки — ані гу-гу. Мертва тиша. І в цю секунду я почув шепотіння між катями: "А гранат у нас пст — в машині забули..." Я бликнув навкруги: і справді, москалі не мали

гранат. Боже! Ось де Твоє Провидіння! І в той момент меді здалося, що я чую голос Пречистої: "Готуйся до втечі..."

Тим часом з криївки ніхто не відгукувався. Починав накрapati дощик. І в тому я злову вбачав Божу руку — в непогоду найкраще втікати від ворога. Та ще в лісу, що я його знав добре, а вороги були в ньому чужі. Кати швиденько щось порадились між собою, і каже до мене командир:

— Ти, Ванька, ползиш усередину перший. Виноситимеш все нагору. Але швидко повертайся, бо кинемо гранату, як довго не вилазитимеш.

— Так, добре, але золото закопане в землі — як я маю вигребати його, коли руки зв'язані?

— Зброю винось зубами, — була відповідь. — А пізніше ми розв'яжемо руки, щоб і золото витріб.

Щоб не впасти стрімголов до ями, починаю лізти в криївку задом. Бачу, як кати ховаються за деревами, хоч і тримають рушниці в напрямку входу до криївки. Тим часом Сахаров захопив присунутися пару кроків, бо йому дерево заважало до діри криївки, і махнув головою, щоб я підступив легенько пару кроків.

— Товарищу, — кажу, — не можна, діра до криївки відкрита, можуть постріляти нас повстанці. Я підсунуся до тебе на плечах . . .

І цей момент я використав, щоб ще раз трохи розтягнути шнурок на руках, і я відчув, що одну руку вже можу майже вільно висмикнути з шнурка.

І ось, коли кати вже втретє закричали в напрямку криївки: "Вихаді, ви оточені!" і коли роздався ще один постріл на знак загрози, я відчув голос Божої Матері: "Зривайся!"

Тієї ж секунди я з усієї сили рвонув шнурок і зірвався до глибини провалля. Кати не знали, що криївка мала два виходи — один із них через глибоке провалля, а звідти — зелений ліс, темна нічка і чудодійне Боже Провидіння наді мною . . .

Я чув: "Пастой! Пастой!" Я чув, як кати відкрили вогонь у мій слід. Як

Москалі-енкаведисти за-
грожували вбити мене
під деревом, якщо я їх
обдурю.

НА ФОТО:

Вільна теперішня репродукція тодішніх подій

Роздягнувши мене, во-
роги поставили під
розстріл, підозріваю-
чи мою гру...

вони загрожували: "Пабйом всю твою сім'ю!.." Але я надіявся лише на силу Божу, і вона мене не покинула. Це було справжнє чудо Боже тієї незабутньої червневої п'ятниці.

Як я довідався пізніше, московські кати намагалися оточити всю ту місцевість, де я вирвався на волю з їхніх рук, але ніщо їм не вдалося. Я знав добре входи і виходи та печери в тих лісах. Крапав дощик. А я в командирській шинелі і з шнурком в руках блукав по лісі, шукаючи кращої долі. І ту шинелю й шнурок тримаю й досі як пам'ятку тієї незабутньої п'ятниці.

ЧИ ПРОСТИШ ?

Чи простиш, моя ненько-Вкраїно,
Твого сина в чужому краю?
Чи простиш, що Тебе я покинув,
А не згинув за волю в бою,

Що покинув мій край у неволі,
Де в стражданнях конають брати,
Що в хвилини тяжкої неолі
Я пішов у далекі світи,

Де щоденного хліба у хаті
Не бракує мені вже давно,
Де вночі душогиби прокляті
Не чекають мене за вікном?!

Чи простиш, що, як вмерти боявся,
То казав, що я — з інших сторін . . .
Я Тебе, Україно, зрікався,
— Недостойний скиталець — Твій син.

Чи простиш мій улюблений Краю,
Як простив Син Господній Петра?
Чи вернись ще до рідного гаю?
Чи почую ще гомін Дніпра?..

11. ЗНОВУ СЕРЕД СВОЇХ

Довго ходив-блукав я лісами, скригавлений, у спідньому шматті. Бо тієї шинелі я боявся одягати. Вже третій день нічогісінько не їв. Відчуваю, що сили мене покидають. І так стало болюче на душі. І заснути десь боюсь, і рухатися стає з кожною хвилиною тяжче і тяжче. Знаю, що московські кати полюють на таких, як я, по лісах. Наша повстанська сітка порвана, не маю зв'язку. Занепає повністю, ледве рухаю своє немічне, опухле й скригавлене тіло. Але мушу йти, подальше від місцевости, де мені вдалося вирватися з рук катів. Коли б вистачило сил дістатися бодай до того села, де живе Михайло, під псевдом Гірник. Він напевно допоможе мені. Я знаю його. Він був моїм зв'язковим ще тоді, коли я вперше вступив до організації. І дружина його — патріотка, допомагає чоловікові. Тепер він мав би бути головою сільради. Він з бідних селян. Москалі довірили йому, що він вірно слугуватиме їм. А він, наш вірний побратим Гірник, вдень ніби для катів працює, а вночі — для своєї батьківщини, для свого рідного народу. І прошу Господа допомогти мені дістатися до Гіринка.

Виходжу з лісу і віддаюся під Божу опіку, бо вже нема сил витримати голоду в лісі.

На обрії бачу село, а край села — хатина. Не знаю, хто в ній живе — чи українське серце, чи яничарське. Але я не маю ані зброї, ані сил — потребує помічі. Тож скручую шинелю і, тримаючи її під пахвою, підходжу до дверей. Господар, певно, вже спить. Я легенько стукаю в двері і прошу втомленим голосом:

— Прошу вас, встаньте, господарю — велике прохання до вас маю.

Господар відчинив двері і завмер з переляку. Я виглядав, мабуть, мов божевільний. Але через хвилину господар заметушився біля мене:

— Боже святий, що з вами? Хто ви?.. О, вибачте, що питаю. Тепер усякі люди ходять... Але що ви від мене хочете?

— Лише кавальчик хліба, — ледве чутно промовив я, майже падаючи з ніг.

— То заходьте до хати, прошу! — каже господар. — Гей, жінко, встань, масмо гостя з дороги. Цей чоловік голодний. А голодного належиться нагодувати, а голого зодягнути, чим Бог послав.

Дружина господаря негайно схопилася, звідкись принесла горнятко квасного молока. А господар підняв подушку, дібрався до соломи і звідти дістав буханець хліба.

— Чим багаті, тим і раді, — каже він. — Оце все, що маємо, влада забрала хліб на контингент.

Бачу, що господар ніби щиро мене гостить. Не питає мене, хто я і звідки та чому так виглядаю. Не багато говорю й я. Лише смакую хлібець з молочком. Так смакую, як ніколи в житті перед тим не смакував.

Підкріпившись і відпочивши трохи, я починаю прощатися з господарем, дякуючи за гостину.

— Але майте на увазі, — суворо звернувся я до господаря, — ні рідному братові не масте сказати, що цієї ночі був у вас хтось. Чуйте, нікому! Бо як комусь скажете, можете і ви потерпіти так, як я потерпів.

Від кого потерпів, за що — господар і не питає. І думаю собі: чи він свій чоловік чи ні?

— А за хлібець і молоко — ніколи вам не забуду, все життя дякуватиму. І пішов з хати.

Тим часом ось-ось почне світати. Пташки вже починають щебетати, радіють близькому сонечкові. А я? Я мушу втікати від сонця, бо вороги за мною, напевно, кругом шукають. Спішу з усіх сил, щоб ще затемна до хати Гіринка дістатися. Він напевно мені допоможе. Ось і його господарка. Відчиняю двері і — завмер: у хаті повно озброєних військовиків.

— Руки вверх! — вигукнув один із них якось тихо-загадково.

Я підняв руки догори... Московська шинеля звернула на себе увагу присутніх. Дивляться - придивляються до мене, а я до них. І враз відлягло від серця. — Я — Дніпро, шойно з-під вогню, — кажу, пізнавши своїх. А серед них — Гірника.

Повстанці кинулись до мене з обіймами, цілують... І я не стерпів, розплакався, як мала дитина.

А мій друг Гірник все ще не впізнає мене, скривавленого й опухлого.

Тим часом підступає до мене один із повстанців, подає руку і питає: "Пізнаєш?"

Я уважно придивляюсь до чоловіка і признаюсь: "Ні, не пізнаю". Але за хвилику в голові прояснилося: це був той самий господар, що з півгодина тому частував мене в своїй хаті хлібом і квасним молоком!

— А я так боявся за тебе, серце боліло... Але слава Богу, що тепер ти тут.

І він міцно потиснув мою руку.

А друг Гірник, збентежений моїм виглядом, тепер теж пізнав мене і взяв мене під свою вірну опіку. Це була людина найвищих національних якостей. Коли б ми в той час мали побільше таких, як Гірник, справи нашої боротьби виглядали б інакше. У той час, коли він, будучи головою сільради, розпинався вдень перед москалями зі своєю "любов'ю" до Сталіна і москалів, вночі він переховував у своїй хаті повстанців, що боролися за волю для свого народу. Він виліковував наших ранених і змучених повстанців, у його хаті друкувалися різні пропагандивні летючки повстанців... І кожного ранку, виходячи з хати до служби в сільраді, він приказував нашим бій-

цям:

— Друзі мої, не дай, Боже, щоб вороги знайшли вас тут! Але якщо таке трапиться, не давайтесь у руки москалям — до останнього патрона бийтеся! А як я почую, що кати дізналися про ваше тут перебування, також не здамся до останнього.

За два тижні побуту в хаті Гірника і під його щирою опікою я майже зовсім виздоровів, набрався сил, і два поламані ребра і зламані пальці лівої руки після ворожих тортур вже не боліли так дуже, як перед тим.

— Ось повністю виздоровієш, — казав Гірник, — подумаємо також над тим, як влаштувати тобі зустріч із твоїм стареньким батьком і твоєю родиною. Тужать вони за тобою — знаємо, але ми вже нав'язали з ними контакт. Треба було бути обережним, бо в кожному кутку твоєї господарки сидять по кропивах енкаведисти. Вони вірять, що ти все рівно не витримаєш і захочеш бодай побачитися на хвилику з рідними. І тоді вони тебе схоплять. Тому не здумай відвідувати родини без нашого дозволу. Ось прибуде до нас друг старшина і тоді справу вирішимо.

Справді, мені дуже хотілося б побачитися з рідними. Старенький батько, — кажуть — не знаходить собі місця, ходить-виглядає за сином, і дружина тяжко сумує, молять Господа, щоб повернув їм сина, мужа, батька... Але мушу терпіти, чекати. Бо тепер безпека всієї повстанської клітини була б zagrożена, коли б мене піймали кати. Та все ж я знову снував пляни, як обдурити ворогів, як не допустити їх до помсти над моїми рідними і як, нарешті, побачитися з батьком, дружиною, дітьми. І я подав свій плян на розгляд повстанської наради.

12. МІЙ ЛИСТ ДО НАЧАЛЬНИКА

Скоро прибули до нас старшина Орлик і Комар. Зі слізьми на очах привітали мене. І сказали до мене:

— Ми співчуваємо твоєму горю й переживанням твоєї родини. Але тепер тяжке в нас положення. Сітка наша порвана. Ми нав'язали контакт з одним юнаком, що живе по-сусідськи з твоєю господаркою. Він доносить, що вся твоя господарка обсаджена енкаведистами. Дружині взагалі не дозволяють виходити з хати. Єдиний вихід — взяти добрих повстанців-бойовиків, перебути всю енкаведистську залогу, а всю родину забрати в підпілля під нашу опіку. Будуть жертви, але іншого виходу не видно. Як би ти, друже Дніпро, рішав би?

Вислухавши всі можливості, я відповів, що ні, дорогі друзі, я не хочу, щоб через мене ви вмирили за мою родину. Підємо вмирати за весь нарід український. А свою родину, батька й усіх близьких віддаю під опіку Божу. Я буду молитися, щоб Всевишній заопікувався ними.

— Дорогі друзі, — звернувся я до них. — Дайте мені доброго зв'язкового, і я сам вирятую мою родину або вмиру в бою з катами. Але живцем удруге не дамся.

І я оповів про свій план дії.

Я хочу написати лист до начальника поліції — це найперше. Мушу використати всі свої знання, що їх мені дали самі ж вороги, навчаючи мене кілька місяців способів боротьби з "бандами".

«Дорогий товаришу начальник! — почав я свій лист. — Довідаюсь, що ви переслідуйте в тяжкий спосіб мою родину і старенького батька. Не мучте, бо вони не винні, певинни терплять ваші муки. Залишіть їх у спокої. Я по-

вернусь. Я не втік від вас. Бо сталося ось щось.

Товариш Сахаров послав мене на шнурочку до криївки, щоб я видав зброю і братове золото, а бійців розставив за двадцять метрів від криївки. А до мене він сказав потихеньку: "Золото віддаси в мої руки", а сам мене розв'язав і кинув шнурок на мою голову. Коли я передав йому в мішечкові золото, він вхопив до кишені, а мені моргнув: "Втікай, бо вони тебе вб'ють!" Спочатку я подумав, чому я мав би тікати, адже ви й так мене відпустили б після виконання моєї обіцянки, як ми з вами домовилися. Але Сахаров штурхнув мене і так вивірився, що я побоявся, що він мене застрілить. І я зірвався. А коли почув, що ваші бійці почали за мною стріляти, я мусів утікати через провалля, бо вони мене б убили. А за що? Адже я виконав свою обіцянку. І не моя вина, що я мусів від вас утікати. І я прийду до вас. Ось тільки трохи нездоровлю, бо ви дуже мене покалічили, що я не можу прийти до вас. Але наприкінці червня напевно прийду. А як не виконаю своєї обіцянки, можете вбити мою родину. Але я прийду, я ж — батько родини, і батько готовий сам умерти за свою родину. Тож залишіть у спокої мою родину. Я сам прийду до вас.»

Щойно цього листа доставили ми до скриньки начальника, як отримувемо повідомлення від наших зв'язкових, що енкаведисти опустили мою господарку і залишили в спокої мою родину. Тільки місцеві яничари все остерігали й погрожували. Таким чином мій лист виконав своє завдання, і я став підготовлятися до відвідин своїх рідних. Це все діялося напередодні війни між німцями і совстами у червні 1941 року.

Одного дня я попросив старшину, щоб дав мені кількох друзів до помічі, бо я таки хочу відвідати родину. І благання старого батька до Господа і моління дружини про повернення сина, мужа й батька справились: за кілька днів я був у дорозі до рідного села і рідних і близьких людей . . .

13. РОЗПОВІДЬ ПОБРАТИМА

Що робилося в моєму рідному селі в той час, коли я був у руках ворога, я не міг точно знати. Але про все те розповіли мені пізніше. Тому, перш ніж описати свою зустріч і повернення, подаю тут розповідь одного з побратимів, псевдо якого було Явір. Він згадує тепер усе те так.

«Було це в п'ятницю, 27 травня 1941 року, дуже рано. Щойно почало зоріти надворі, як почали стукотіти кулемети та вибухати гранати. Тривало це понад одну годину. Нараз не стало чути бою. Тиша. Саме тоді почали виходити з-за кущів московські снайперисти та червоноармійці. Їх було багато. Тоді ми довідалися, що деякі бійці підпілля були вбиті, а деякі ранені. Були й деякі взяті в полон, по-в'язані. Здоровіші з них посли на посликах ранених побратимів у супроводі снайперистів. Їх вели через ліс і поля до битого шляху. Це бачили також пастухи з нашого села. Привівши полонених до битого шляху, їх кинули в вантажні авта і повезли до районного відділу НКВД. На допити і тортури.

У сільраді радіють кати та насміхаються, кажуть: "Бандити полапані!" Родина Дніпра у великому горі. Старенький батько ходить по двору й по вулицях села, плачучи: "Боже, поверни мені хоч одну дитину!" Не краще було й у домі жінки Дніпра. Втративши мужа і батька, плаче жінка, плачуть діти. А тут ще й яничари нападають на хату майже кожної ночі, допитують жінку, залякують, з хати не випускають. Один із яничарів каже до жінки Дніпрової — Катерини: "Знаєш що? Я буду жити в твоїй хаті". А вона до нього: "А куди ж я піду з дітьми жити?"

— Повіситись можеш! — відповідає яничар Дмитро П. Я сам чув, як він так сказав.

Тим часом люди боялися говорити з родиною Дніпра, боялися заходити до хати, щоб і їх не арештували та не допитували. А Катерина ходить з малими дітьми та плаче. Ніхто не заговорить до неї. Тільки яничари цькують і насміхаються.

Відвідує Дніпрову жінку, тобто свою сестру Катерину, я зустрів одного такого яничара. Він підійшов до мене і повідомив: "Сімнадцять родин з нашого села вже на списку для вивозу в Сибір." А я йому у відповідь: "Добре так. Пощо нам тут бандити?" Ця розмова відбулася 14 червня, і того ж самого дня я вирішив рятувати родину Дніпра. Бо якщо нічого не зробимо, то її чекає Сибір. Тим часом наша організація показала, щоб родина Дніпра не спала цієї ночі вдома, а в заплілі під доглядом наших членів заплілля. А тієї самої ночі наше село оточили загони енкаведистів і червоноармійців. Шастають по селі. Покищо нікого не вивозять, тільки щось шукають. Ця подія навела великий жах на село. Селяни боялися вивозу в Сибір або масового розстрілу, бо селяни знали про викопані в гаю величезні ями. Молилися до Всвишнього, щоб охоронив їх перед знищенням.

На ранок голова сільради повідомляв, що наше село оточене та скрізь розташована варта, бо "бандит Дніпро удрал із рук поліції". Негайно заступилися яничари. Знову почалися допити. Цілими днями і ночами допитували й дружину Дніпра, стерегли її. Так тривало більше тижня.

Катерина була вкрай виснажена. Люди, проходячи повз її хати, боялися навіть подивитися в її бік, щоб не бути арештованими. Але Ганя П., одна біднячка з села, залишивши дитину в своїй хаті, вирішила зайти до Катерини, розрадити бідну в її горю. Думала, що її, як біднячку, не будуть зачіпати. Щойно вона зашла до хати Катерини, як була арештована. Її допитували цілу добу в хаті Катерини, називаючи її шпигункою. Тим часом інші енкаведисти пішли до її хати, розби-

ли двері, передали дитину сусідам, а самі сліdkували, чи не з'явиться в тій хаті Дніпро, бо та хатина була близько біля лісу.

Але Дніпра не було. Як я дізнався пізніше, він у той час саме писав лист до начальника НКВД, просячи його не мучити його, Дніпрову, родину, бо він, мовляв, і сам до кінця червня прийде до НКВД. Енкаведисти і справді залишили хату Дніпра в спокої та чекали останнього дня червня, щоб схопити Дніпра, як тільки він з'явиться. »

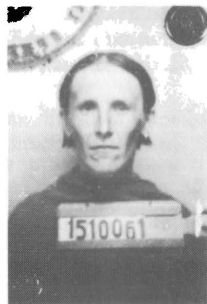
Катерина ГРИНЬКІВ – дружина і бойова помічниця свого чоловіка в боротьбі за волю України.

На фото вгорі:

Катерина в молодому віці.

На фото праворуч:

Катерина в німецькій неволі.

14. У РІДНІЙ ХАТІ

Про те, що описав мій побратим Явір у попередньому розділі цих спогадів, я довідався лише згодом. А тим часом зв'язкові мої приступили поближче до моєї хати і стали на варті. А за кілька хвилин я був у рідній хаті в обіймах рідного батька, дружини, дітей. Зустріч для них була такою несподіваною, радість була така велика, що ми кілька хвилин не могли ані одного слова промовити між собою. Тільки слюзи і плач . . . Але й плакати не було вже багато часу. Щохвилини може появлятися ворог, зав'яжеться бій. Я мусів втікати, щоб не наразити на небезпеку рідно.

Але дружина і батько, на колінах плачучи, просять не покидати їх. І я вирішив залишитися бодай на один день. Вийшов до своїх друзів, що стояли на сторожі, і попросив їх відійти на свої місця. Моя дружина поінформувала, що вдень москалі не нападають на дім. Я вирішив перебути день у рідній хаті та допомогти дружині приготуватися до втечі в підпілля. Бо не міг я залишити кволу на здоров'я дружини на всі поневіряння, вона не витримас стапу на Сибір, помере.

Друзі з підпілля відійшли. А коли настав день, я почав готувати родину до втечі, щоб уночі не спала в хаті. І сам також збираюся, одягаючись у жіноче вбрання: на голову хустку, а на груди прив'язав кілька гранат. Аж ось — стук у двері. Два енкаведисти і один яничар, що стежили за нашим домом, грюкають, щоб відчинили, бо вони, мовляв, запримітили якусь жінку в хаті.

Але сусідка відповідає що моя дружина пішла сапати на поле. Тоді яничари післи за дружиною на город. А я став, мов загартований, з кишеньковою зброєю і чекаю, що з того буде. А родини вже не було в хаті — я впровадив усіх геть. Енкаведисти сто-

ять у сусіднім горді, слідкують, а я цим часом через двері з іншого боку вийшов сміливо, як жінка, і попростував до провалля, де текла річка та де звичайно жінки прали шмаття. Поспішаючи понад проваллям, я забіг до стодоли жінчиної тітки. У них було одне телятко, якого вони викохували на корову, і кілька еколотів соломи на стодолі. У ту солому й заховався, чекаючи, що далі буде.

По полудні приходить тітка Явдоха, щоб нагодувати телятко, і йде до тієї соломи. А як побачила мене — і руки заламала: “Дитино наша, де ти взявся?”

— Заспокойтесь, дрогонька! — кажу. — Я вам горя й небезпеки не принесу, негайно піду з двору. Перекажіть дружині моїй, що все гаразд зі мною. Підете ніби до кооперативи, поглянете на моє подвір'я і побачите мою дружину. Вона вже, мабуть, повернулася. Скажете їй, щоб вийшла на призначене місце якщо не буде тривоги. Уважайте, щоб і ви не потрапили москалям у руки. А я вже опускаю ваш двір, бо вже й вечір . . .

Вона пішла, і я відійшов до місця, де мав зустрітися з дружиною. За деякий час бачу: дружина з відрами, мов по воду, йде. І до мене зі слізьми в очах:

— Ти, Івасю, мені й батькові велику тривогу завдаєш. Прийшли до дому, як тебе в хаті залишили, а двері в хаті порозбивані. Батько плаче, діди плачуть... Ми вже були певні, що кати знову піймали тебе, зв'язали, і більше не побачимо тебе. Але, як видно, Божя сила керує твоєю долею . . .

— Ось, дороженька моя, бери цей пакуночок додому. Це твоя спідничка, жакет і хусточка з твоєї голови врятували мене — я був одягнений, як ти. Кати, певно, бачили мене, але думали, що то ти. Твоя тінь врятувала мене.

Довгенько ми прощалися в слюзах.

— Іди, Івасю, — казала вона, — та здобувай волю. А про нас не журися. Я й сама до вас приєднаюсь, а дітей розділю поміж люди. Бо я вже не в силах по світі ходити. Краще згинуть за волю, ніж у неволі мучитись . . .

Я просив дружину передати моїм дітям гарячий поцілунок, хай чекають батька Я ще повернуся. І волю принесу. Або згину за неї . . .

А потім у глибокій тяжкій мовчанні, в сльозах і зі смутком у душі ми розпрощалися. Це було — добре пам'ятаю — 20 червня 1941 року.

Коли я появився перед другом Гіриком і іншими побратимами, вони

дуже зраділи, бо й вони думали, що мене вже схопили кати. А потім я мусів стати до рапорту перед другом Орликом і відповісти, чому я залишився на небезпеку без дозволу. За невиконання наказу мені дано кару: дванадцять разів упасти й піднятися. А після того Орлик подав мені руку і, міцно тиснучи, сказав: а дисципліна таки мусить бути ! . .

НЕ ПЛАЧ, УКРАЇНО!

Не плач, Україно! Не плач, рідна Мати!
Не вмерла ще доля Твоя.
Ще будемо, рідна, ми вкупі співати,
Збереться ще наша сім'я!

Ще вернуться діти з далекого краю,
Ще Сонце освітить поля.
Не плач, Україно! Не плач, рідний гаю!
Збереться ще наша сім'я!

Не плач, моя Ненько! Не плач, Україно!
Хай Віра, Надія, Любов
Замінять безмежні рани й руїни,
Синів Твоїх згублених кров.

Не плач, Україно! Не плач, рідна Мати!
Ті сльози — даремні твої:
Не чути вже бою, замовкли гармати,
Та дим ще навколо стоїть . . .

Ще вернуться діти з далекого краю.
Ще Сонце освітить поля.
Не плач, Україно! Не плач, рідний гаю!
— Збереться ще наша сім'я!

/Іван Овечко:" Не плач,Україно!" /

15. ПЕРЕСЛІДУЮТЬ ПОБРАТИМІВ

Опинившись знову серед своїх друзів-підпільників, я звернувся до Гірника з питанням: "Який сьогодні день?"

— П'ятниця! — відповів той, коли я був готовий до несення кари за перебування в небезпеці без дозволу проводу.

— У п'ятницю я завжди потрапляю в клопоти, — відповів я на Орликове розпорядження покарати мене двадцятиразовим паданням і підніманням з землі. — Але завжди виходило все на добре.

Друзі розсміялися та почали розпитувати про все, що я пережив за останні дні. Потім нагодували мене і відіслали на відпочинок до криївки. Бо за кілька днів вони відходять у Карпати, та й мені не відомо, що ще прийдеться пережити.

Я міцно заснув. І снилися мені цікаві сни, пророчі, яких я ніколи не забуду. Але про них іншим разом оповім. А тепер цікаво, що ж діялося в той самий час у рідному селі?

І знову звернемось до спогадів побратима Явора, який був свідком тих подій і пізніше мені оповів.

«Ранком 16 червня енкаведисти прийшли до хати Дніпра і побачили, що вона порожня, але замкнена. Поламали вікна й двері та присікуються до яничар, що це вони зрадили, вимагають від них, щоб вони вилізли, де Дніпро. Люди ще більше оминали хату Дніпра, щоб не бути арештованими. Але деякі не побоялися, бували біля хати Дніпра, і за це їх арештували, вкинули до вантажних авт і відвезли до Станиславова. Назавжди. Вони віддали своє життя за Україну, серед них Василь Дикун, Михайло Вінтоняк, Федір Шклярський, Іван Татарчук, Дмитро Гах, Степан Волошин, Іван Максимович та інші. А пізніше прийшла черга і до мене та дому моїх батьків.

Мешкаючи біля лісу і недалеко від Дніпрової пасіки, мій батько, тесть Дніпра, мав також клопоти, бо вороги вірили, що Дніпро в нього ховається. Коли я однієї ночі вирішив спати у stodoli, як це у нас є звичай, я був свідком такої картини.

Підвівшись на руки, я побачив, як згря енкаведистів розкидає залізними вилами подення. А ще знайшовши нічого, командир звертається до мого батька: "А хто там спить на горі, може, Дніпро?" І заки батько зумів відповісти щось, вони знайшли драбину, поставили до сіна і наказують батькові першому лізти туди. Енкаведист тримає пістолі в руці, направлену на батька. Плач матері, що стояла посередині stodoli, непевність за батькове життя навели на мене великий жах. Побачивши мене, енкаведист кидає батька в сіно, а з пістолем до моєї голови: "Командире, я знайшов бандита!"

Батько й мати кидаються до командира, кажучи, що я їхній син, а ніякий бандит. Мати плаче, тремтить. Командир, побачивши, що я ще дуже молодий, кличе мене до себе. Допитуються, чому це я спав у сніні, а не в хаті. Я відповів, що боявся їх.

Тоді командир відвів мене вбік і почав ласкаво випитувати мене, чи я не знаю, де той бандит Дніпро? "А як не захочеш нам допомогти його спіймати, то й ти поїдеш на Сибір ведмедів доїти!" — загрожував він.

— Я буду старатися розвідати, де вони сплять, — відповів я, підготовлений до подібних ще допитів завдяки вказівкам Дніпра. — А як дізнаюсь, негайно вас повідомлю, командире!

Він похвалив мене за готовість співпрацювати, дав мені інше ім'я і наказав негайно повідомити сільраду і телефонувати до нього, як щось знатиму. "Інакше — вся твоя родина буде на Сибірі!" — загрозив на прощання.

Повернувшись до хати, я довго думав, що й як зробити. Не міг же я видавати невинних людей на тортури. Але як їм допомогти — ніяк не міг придумати. Мати допитувалася, чому це я не йду більше в м'яча гуляти з

іншими хлопцями, чому журюся? Чи не захворів?

Бідна добра мати! Любий тату! Багато ви натерпілися за своїх дітей. Знущаються над вами московські посіпаки. Але колись таки прийде тому кінець. Я вірив у те. Я чекав того. І всі ми дочекалися, коли московські війська знову покотилися на схід...»

НАВЧІТЬ МЕНЕ, МАМО!

І книг прочитав я, здається, немало,
Вже й батьком став Ваших коханих внучат,
Та жити на світі — навчіть мене, Мамо,
Як Бог все життя Ваше довге навчав!

Навчіть мене бути у темряві зрячим,
Навчіть в лябіринті незнаних ідей,
Де розум безсильний, там серцем гарячим,
Очима душі пізнавати людей!

Навчіть мене, Мамо, прощати образи,
Як Ви їх прощали всім, завжди і скрізь!
В найбільшому горі, в болючій екстазі
Навчіть мене плакати мовчки, без сліз!

Навчіть мене, Мамо, тієї молитви,
Що нею Ви нас зберегли у війні!
Навчіть, як Великого Бога хвалити
За хліб і свободу в чужій стороні!

Як Ви, хочу бути таким до загину,
Тому Вас від щирого серця молю:
Навчіть мене завжди мою Україну
Любити, як Вас я — о, Мамо! — люблю.

/Іван Овечко:"Не плач,Україно!"/

А Катерина ледве на ногах стоїть, цілує маму й бабусю. Дітей до себе пригортає . . .

16. ВІЙНА

У неділю, 22-го червня в селі зібрано мітинг. На ньому промовляв Сидоренко, що появився на трибуні в супроводі місцевих яничар.

— Товарищі! Говорю тільки до бідняків села. Розкуркулимо куркулів і панів, а таких бандитів, як Дніпро, викорчуємо до найменшого, щоб їхнього й насіння не залишилося; Бідняки! Вашим найбільшим обов'язком перед родиною є організувати колгоспи як найшвидше.

Зібрані селяни слухали московського садиста, мов заворожені, словам не вірять.

А в цей момент один із яничарів перериває промову Сидоренка: "Товаришу Сидоренко, вас до телефону начальник кличе. Швидко!"

Сидоренко похвпатцем спішить до сільради. Селяни чекають довший час. Аж ось появляється збліднілий на обличчі Сидоренко, лізе на трибуну і мовить:

— Товарищі! Хазяйнуйте так, як досі хазяйнували . . . Гітлерівська Німеччина оголосила війну нашої родині . . .

Між селянами зчинилось замішання. Сидоренко спішить до свого авто.

— А що ж ми тепер будемо робити самі? — дехто запитує Сидоренка.

— Не бійтеся, ми вас будемо захищати від гітлерівського наїзду. Ідіть додому і не бійтеся;

А сам сів у машину й поїхав до району.

Люди з радощів почали обніматися, цілуватися.

Катеринина мати з бабусею негайно побігли до кривки, щоб повідомити дружину Дніпра, щоб повідомити про радісну новину. З плачем радісно обнімаються, цілуються.

— Катерино, моя дитино, ти вже вільна! . .

Так сповнився мій пророчий сон, що я його бачив напередодні війни. Не встиг я оповісти сон моїм друзям-підпільникам, як чуємо: Станиславів бомбардують! Московські війська втікають стрімголов. Наш провід негайно організовує загони на Станиславів, щоб урятувати ув'язнених. Але було запізно. Большевики вимордували всіх, гори трупів ми бачили на очах наших. Ми дістали наказ взяти під охорону села. Бо енкаведисти, відступаючи, ще ганялися за нашими братами й сестрами на конях, розстрілювали їх. Наші загони поспішили на поміч. І багатьох московських катів ми зняли з коней і знищили . . .

За деякий час я був знову в рідній хаті, серед рідних людей. Позліталися з усіх закутків члени родини. Обійми, поцілунки, сльози радості і надії . . .

А найболючішою була мені зустріч з родиною мого покійного брата, замученого на моїх очах катями. Його шестилітня донечка Стефанія обняла мене і так швиденько, бідна, питає:

— Дядечку, а де мій татко? Він теж скоро прийде? . .

Стиснулося моє серце в грудях, і я не мав слів, що сказати моїй бідній племінниці.

А скільки таких донечок і синочків не дочекалися більше ніколи своїх батьків!

З почуттям вдячності Всевишньому за врятування мого життя, за визволення з пазурів катів-ворогів та з почуттям необхідності відплати ворогам за смерть і катування мого рідного народу я згадую своє недавно пережите, яке ще й сьогодні іноді змушує в моїх жилах кров холонути. Вірю й до того хочу змагатися, щоб прийшов час визволення нашої Неньки-України, яка й досі чекає нашої допомоги в її боротьбі з московським окупантом і комуністичним павутинням, яким відвічні вороги України заплутали наш народ. Боже, допоможи нам у цьому!

БАТЬКІВЩИНІ

До Тебе, люба Україно,
З-за океанів і морів,
До Тебе, Рідний Краю, лине
Скитальця стомленого спів.

З тих пір, як я Тебе покинув
Та у чужі світи пішов,
Земної кулі половину
Злітав я й пішки обійшов.

Чим далі в світ, тим більш науки,
І бачу я: на всій землі
Ти прийняла найбільші муки,
Як Він, розп'ятий на хресті.

За правду Божу і народну,
За всіх людей усі гріхи,
За всіх ображених, голодних,
Як Він страждав, страждаєш Ти.

Та вірю: прийде та година,
Коли зішле Бог дар з небес,
І Ти воскреснеш, Україно,
Як з мертвих Він колись воскрес!

/Іван Овечко:"Не плач,Україно!"/

ВІД АВТОРА

ПІСЛЯСЛОВО

Коли вперше появились мої спогади в газетах "Вільний Світ" і "Канадійський Фармер", на них відгукнулося дуже багато людей, а серед них чимало моїх колишніх побратимів по зброї, що тепер живуть у Канаді, в Америці й інших країнах вільного світу.

Але багато є й таких побратимів, що вже не можуть відгукнутися — вони згинули героїською смертю в боротьбі, а деякі з них і досі поневіряються під ворожою окупацією на Рідних Землях. Хай же Господь оселить душі покійних героїв там, де праведні спочивають! А тим, що живуть у вільних країнах світу й у поневоленій Україні, шлю щирий побратимський привіт!

Ось імена тих побратимів, що вже не живуть, та псевда тих, що їх зберіг Господь до часу, коли пишуться ці рядки:

ВАСИЛЬ ГРИНЬКІВ/ГОЛУБ/ — ІВАН ТЕРЛЕЦЬКИЙ/КЛИН/ —
ІВАН ШИЛЯК/СОЛОВІЙ/ — МИХАЙЛО/ГІРНИК/ — ІВАН/КОМАР,
СОТНИК/ — ДРУГ ДУНАЙ НІЖНІВ — ДРУГ ОРЛИК — ДРУГ
ЦЯПКА — ДРУГ БАЙДА ОЛЕШІВ — ДРУГ КВІТКА — ДРУГ ЯВІР —
ДРУГ ІВАН ЧУГАЙ — ПОДРУГИ: НАСТЯ ПЧІЛКА — ОРЛИЧКА

та багато інших, яким належить наша вічна вдячність за їхню боротьбу з ворогом України. І вони, як і я, бачили, як гинули наші патріоти під обухом ворога-загарбника, як плакали матері замордованих синів, приносячи їм передачі, а московсько-комуністична голота приймала ті передачі, хоч синів давно повбивала... Справді, холодне кров у жилах, згадуючи все те сьогодні. Щоб тільки наше молодше покоління всього того не забуло!..

Іван ГРИНЬКІВ/Дніпро/

ЗМІСТ

Портрет автора	стор.5
Дещо про автора – від упорядника	" 6
1. До ворога – в запілля	" 7
2. Серед яничарів у поліції.....	" 8
Фото автора у молодому віці, у партизан- ці та в німецькій неволі.....	" 9
3. Яничари пописуються.....	" 10
4. Відплата ворогові.....	" 11
"Героям"–вірш/І.Овечко:"Не плач,Україно"/	" 12
5. У ворожих руках	" 13
6. У пеклі ворожих тортур.....	" 14
7. Так згинув мій брат	" 15
Фото:Василь Гриньків/Голуб/.....	" 16
8. Розкриваю катам "секрети".....	" 17
9. Веду катів до криївки.....	" 19
Фото:дві теперішні репродукції подій..	" 20
10. І сталося чуло	" 21
Фото:дві теперішні репродукції подій..	" 22
"Чи простиш?"–вірш/І.О.: "Не плач,Україно"/	" 23
11. Знову серед своїх.....	" 24
12. Мій лист до начальника.....	" 26
13. Розповідь побратима.....	" 27
Фото:Катерина Гриньків у молодому ві- ці й у німецькій неволі.....	" 28
14. У рідній хаті.....	" 29
"Не плач,Україно!"– вірш Івана Овечка.	" 30
15. Переслідують побратимів.....	" 31
"Навчіть мене,Мамо!" – вірш І.Овечка..	" 32
16. Війна.....	" 33
"Батьківщині"–вірш Івана Овечка.....	" 34
Післяслово автора.....	" 35

